

Шогмо эл, порымиз да гим верг!

Будь готов/ ЯМДЕ-ЛИЙ

1933 ий 1 февраль годсек лектеш.

0+

Фотопроект

Марий кундемын
эргыже ден удыржо
100
МАРИЙ ЭА

Л.ГРИГОРЬЕВАН фотожо.

Лудса:

Бауман лицей
пеленысе Журналистике
школ «Кипяток» у газет
дене кылым кучаш
ўжеш. **3**

Ленинград
блокадылан пөлек-
лалтше виктори-
ныште уш-акылдам
тергыза. **4**

«У» да «О»
буква-влак ўм-
бак кок точкым от шын-
де гын, мо лектеш? **6**

«Ямде лий» газетын
лудшыжо-влаклан 1969
ийыште В.Колумбын
возымо серышыже. **8**

Ныл йомак кокла
гыч кудыжо эн онгай?
Луд да каласе. **10**

Фотошто:
Марий Турек
посёлкысо Иоча
сымыктыш школын
художественный отде-
ленийыштыже 1-ше
классыште тунем-
ше Чулпан ГАЛЕЕВА.
Туныктышыжо - Нина
Алексеевна Никитина.
Чулпан Кугу Ачамланде
сарыште Сенгымылан 75 ий
теммылан пөлеклалтше рес-
публикысе сўрет конкур-
сышто 2-шо верым налын.

Москошто каненам

Теле каникул жапыште кресавам Моско олашке унала ўжын. Мемнан ял гыч Моско марте – ик тўжем наре километр. Ик кече угла корнылан каен. Миен шумеке, Йошкар площадьыште, Кремльыште коштынна. Туныктышем-влаккан пөлек шотеш магнит-шамычым налынам. Кресавам печеным ышташ туныктен. Москва – пеш кугу ола. Мотор пөрт-влакым ончаш моткоч келшен.

Карина АРБУЗОВА.
Марий Турек,
Сардаял.

Юнкор увер

Мемнан школышто «Венок дружбы народов Марий Эл» фестиваль эртаралтын. Кажне класс Марий Элыште ылыше калык дене палдарен. Ме, татар костюмым чиен, почеламутым лудынна, мурым муренна, куштымышым ончыктенна.

Дима ЕФРЕМОВ.
Кужэнгер, Руш Шой.

Кузнеч школлан 120 ий темын. Шахмат да волейбол турнир, сочинений конкурс, экскурсий, «Кок шўдыр» усталык конкурс лўмгечылан пөлеклалтыныт. Школын историйже нерген В.И.Федорова ден В.И.Веденькин каласкаленыт.

Полина ПЕТУХОВА.
У Торъял район.

Мемнан школышко у туныктышо толын – Анжела Витальевна Самуткина. Тудо биологийым туныкта. Мыланем туныктышо келша, сандене урокышкыжо уло кумылын коштам.

Лена ИВАНОВА.
Кужэнгер, Конганур.

М.Кастрен лўмеш ушем (Финляндий) 30 ийым темымыж дене саламлена. Мыланна түрлө проект илышыш шындараш полшымыжлан тауштена.

«Ямде лий» газет редакций.

Марий Эл Республикашты 23 январь гыч 23 февраль марте Шарнымаш да чап идалыккан пөлеклалтше

оборонно-массовый да военно-патриотический паша месячник эртаралтеш.

Тыршен тунемам

Мыйын йоратыме урокем-влак – физкультур, математике, технологий. Технологий урокышто кагаз гыч түрлө модышым ышташ тунемына. Математике урокышто йолташ-влак дене ўчашен шотлаш келша. А физкультур урок поснак сай. Вет тушто зарядкым ыштена, модыш дене модына, ече дене ўчашена. Тангасымаште мый ончылно лияш тыршем.

Егор КОЛЬЦОВ.
Морко, Арын.

Васликуван сугыньжо

У ий каникулым еш дене пырля эртарышым. Коньки, ватрушко, ече дене мунчалташ коштна. Шорыкйол пайремлан рўдоласе Ленин площадьыш мөчөр-влак деке унала мийышна. Васликува у ийым сайын, пайдалын эртараш сугыным пуыш.

Настя ИВАНОВА.
Морко, Коркатово.

Образований да науко сферым эскерыше федерал службын увертарымыж почеш, 2020 ийыште единый кугыжаныш экзаменым кучашлан йодмашым 1 февраль марте пуыман. ЕГЭ кум этап дене эртаралтеш: 20 март гыч 13 апрель марте; 25 май гыч 29 июнь марте; 4-22 сентябрь.

1 февральыште Т.Евсеев лўмеш Национальный тоштер «День дарения» тўвыра акцияым эртара. Тиде кечын Марий кундемын историйже дене кылдалтше фотографийым, книга да түрлө ўзгарым тоштерлан пөлеклаш лиеш. Пөлекым ыштыше енлан – ўжмаш.

28 февральыште Историй да археологий тоштерыште (Йошкар-Ола) «Марийское краеведение: опыт и перспективы развития» шанче-практике конференций эртаралтеш. Йодмашым 14 февраль марте kafmar_mio@mail.ru. адресышке колтыман.

«Ўярня» республикысе йоча пайрем 29 февральыште Волжский район Пөтъял школышто эртаралтеш. 10 шагатлан тўналеш. Йодмашым 19 февраль марте maricentr@mail.ru электрон адресышке қолтыман. «Ўярня мелна», «Ўярня кува» конкурс-влак, «Марий йўла» квест-модыш лийыт.

«Марийская правда» газетын тун редакторжо С.А.Дружинин да Бауман лицейын (Йошкар-Ола) директоржо Г.Е.Пейсахович, икойш шуын, лицей пелен Журналистике школым почыныт. Кызтеш тушко Йошкар-Оласе, республикысе турло районисо школла гыч 40 йоча ушнен. Удыр-рвезе-влак шинчымашым налме дене гына огыт серлаге. Нуно «Кипяток» у газетым тылзе еда лукташ тунгалыт. У ий деч ончыч газетын икымше номерже савыкталтын. Тун редакторын сомылжым Бауман лицейыште 11-ше классыште тунемше Александра Кирпичникова **(снимкыште шолаште)** шуктен. Сорастарыше семын ты лицейынак тунем-шыже Мария Губайдуллина **(пурлаште)**

«Кипяток» вуча

тыршен. Марий Эл Республикысе тувыра, печать да калык-влакын пашашт шотышто министр К.А.Иванов Российысе печать кечын удыр-влак-лан газетын икымше номержым лукмаште чолган тыршымыштан Та-уштымо мутым кучыктен.

– Ончыкыжым «Кипяток» турло уверым савыктыше газет гына огыт лиш, – ойлат Александра ден Мария. – Тудо усталыкым вияндыше площадкыш савырнышаш. Удыр-рвезе-влак, турло йодышым, школ проблемым лончылен, лудшо-влакым шонымашышт дене палдараш тунгалыт.

Л.ГРИГОРЬЕВА.

7-11-ше класслаште тунемше удыр-рвезе-влак!

- Те уста, чолга улыда.
- Тунеммашке, школ илышышке вашталтышым пурташ тыршеда.
- Ум пален налаш кумылан улыда.
- Книгам лудаш йоратеда, сочинениым чаплын возеда.
- Журналист паша дене палыме лийнеда.
- Тугеже, жапым шуйкалыде, Журналистике школыш возалтса:

vk.com/kipyatokyo але [@kipyatokyo](https://t.me/kipyatokyo)

Тазалык верч!

Школыштына эртаралтше «Ме тазалык верч улына» месячник годым «Весела старт» конкурс лийын. Кум команде: «Звезда» (5-ше кл.), «Динамит» (7-ше кл.) да «Аидас» (6-шо кл.) – чолгалыкшым ончыктен. Физкультурым туныктышо А.В.Бабочкин шуко онай конкурсым эртарен, уш-акылнамат терген. Мыланна модыш келшен. «Аидас» команде сенгышыш лектын.

Лена ИВАНОВА.
Кужэнгер, Конганур.

Таза

– улан, таза – поян.
Калыкмут.

Йочасадыш унала

Икымше классыште шым йоча тунемына. Туныктышына – Эльвира Аркадьевна Домрачева. Ме ваш келшен илена. Йочасаднамат огына мондо. Шукерте огыт тушко унала мийышна. Курчак дене «Теремок» йомакым модын ончыктышна. Воспитатель Ирина Эриковна шере кочкыш дене сийлыш.

Диана МАЛИЧЕНКО.

У Торъял, Немда.

Черым сененам!

Черланые годым кумыл уке, капкыл нелын чучеш. Вашке торланаш шонен, врач деке полышым йодын мийышым. Шижам: чер эркын вийжым йомдара. «Йолташем-влак мом ыштат гын?» – шонем. Теве телефон йынгыртыме йук шоктыш. Йолташ удырем пугыра улмаш. Чонлан сайын чучо. Тиде кечын пырля тунемше йолташем-влак ятырын йынгыртышт. Кумылем нолталте. Йолташ-влак улыт гын, черымат писын сенгаш лиш.

Валерия САИНА.

Морко, Коркатово.

«Ямде лийым» лудам

Мый Йошкар-Ола воктене верланыше Семёновка селасе 21-ше номеран школын 1-ше классыштыже тунемам. Тунемаш келша. Чучкыдын школысо книгагудыш коштам. Тушто «Ямде лий» газетым да книгам лудам. Книгагудышто турло онай мероприятийым эртарат. Школышто шуко концерт лиш. Музей да галерей гычат толыт. Яра жапыште Ленин лумеш тувыра полатыш коштам. Тушто кушташ тунемам.

Ульяна ИГНАТЬЕВА.

«Ямде лий» 2020 ий 25 январь

16 январь гыч
 Россиянын кажне регио-
 ныштыжо «Блокадысе
 кинде» акций тўналын.
 Ленинград блокаде 872
 йўд-кече шуйнен. Тўрлө
 увер почеш, олаште 692 тўжем
 гыч ик миллион 500 тўжем наре ен
 шужен колен. Илен лекташ ик ўшан

2020 ий – Шарнымаш да чап идалык.

– Тиде кечын
 в о л о н т ё р - в л а к
 Ленинградым блокаде
 деч утарыме нерген
 историйым шарнал-
 тат. Калыккан 125
 грамм тыглай кин-
 дым, открытым пуэ-
 дат. Кинде пўтырты-
 шыштө блокадысе
 киндым мо гыч ышты-
 мым возыман наклей-
 ке лиеш. Блокадысе
 калыкым шарнаш –
 мемнан порысна, –
 ойла Россиясе
 школьник-влак толкы-
 нын регионисо пөл-
 кажым вуйлатыше
 Л.В.Лоскутова.

Л.НИКОЛАЕВА.

Курымашлык тул воктене

Курымашлык тул
 Паркыште йўла,
 Пуйто сар таул
 Воктенет шўла...
 Пуйто кочатак –
 Ваштареш чапкү:
 Сеныше салтак
 Автомат ден кўш
 Нёлталтеш каваш
 Тынысым шаваш!..

**А.ТИМИРКАЕВ,
 Марий Элын калык
 поэтше.**

БЛОКАДНЫЙ ХЛЕБ

РОССИЙСКАЯ
 АКЦИЯ ПАМЯТИ

лийын –
 п а ё к .
 Ленин-
 град бло-
 кадысе
 калыккан
 1 2 5
 г р а м м
 к и н д ы м
 пуэденят.

Кызыт тиде кинде айдемын лўдды-
 мылыкшын, патырлыкшын, чытыма-
 шыжын символжылан шотлалтеш.

Марий Элыште «Блокадысе кинде»
 акций 27 январьыште рўдоласе
 «Курымашлык тул» мемориал ком-
 плекс воктене эртаралтеш.

Шарнымаш – сўретыште

Республикисе йоча сымкытыш да
 йоча художественный школлаште тун-
 мше-влак коклаште Кугу Ачамланде
 сарыште Сенымылан 75 ий теммылан
 пөлеклалтше сўрет конкурс эртарал-
 тын. Танасымашке Йошкар-Ола,

Волжск, Козьмодемьянск оласе да республикисе 9
 район гыч 202 самырык сўретче ушнен. 30 йоча
 лауреат лийын, 97 тунемше диплом дене палемдал-
 тын. Конкурсышто ойыртемалтше сўрет-влак ончер
 14 январьыште Йошкар-Оласе мер-политик рўде-
 рыште почылтын. Тудо 14 февраль марте шуйна.

– Шарнымаш да чап идалыкым ончер, йоча-влакын
 пашашт дене почына. Тунамсе шучко сарым кузе ужмы-
 дам да палымыдам сўрет гоч ончыктенда. Мый ўшанем,
 кугезе кочада-ковада-влакын подвигыштым эре шар-
 наш тўналыда, – ойлен Марий Эл Республикисе
 тўвыра, печать да калык-влакын пашашт шотышто
 министр К.А.Иванов.

Икымше верым сенен налыныт: **Лилия Сабирова**
 (Марий Турек посёлкисо йоча сымкытыш школ),
Анна Кузьминых (Национальный президент сымкы-
 тыш школ), **Анна Мурыгина** (Медведево район,
 Краснооктябрьский йоча сымкытыш школ), **Алёна**
Нефедова, Ярославна Рукавишникова (Йошкар-
 Ола, 1-ше №-ан йоча художественный школ).

Л.ГРИГОРЬЕВА.

Снимкыште: Россиянын калык
 художникше А.С.Бакулевский самы-
 рык сўретчылан кангашым пуа.

Синквейн

Герой
 Тале, патыр.
 Арала, полша, утара.
 Шочмо калыкын эргыже.
 Ончылъен.

**Ангелина КУРЕРГИНА.
 Морко, Шўргыял.**

Шучко сар
 Сар... Тыглай мут. Но тиде шомакыште – мыняр кочо,
 вўр, сусыргымаш, колымаш?! Мыняр ен ешыже, шочмо
 калыкше, шочмо кундемже верч илыш дене курымешлан чевер-
 ласен? Мыняр самырык ен сар гыч пёртылын огыл? Мыняр
 йоча тулыкеш кодын? Моткоч шучко. Мыланна, йоча-влаккан,
 тыгай сўрет омыштынат ынже кочо. Сарым шке шинчам дене
 ужын омыл гынат, книгаг лудынам, мурым колыштынам, фото-
 графий да кинофильм-влакым онченам.

Олеся ВОЙКИНА.

Шернур, Эшполдино.

Сенымашлан – 75 ий

«Ямде лий» 2020 ий 25 январь

Викторине

Ленинград блокадылан пöлеклалтше викториныште уш-акылдам тергыза. Вашмутым 23 февраль марте колташ лиеш. Эн ончыч да чын вашмутым пуышылан – пöлек.

2020 ий – Шарнымаш да чап идалык.

1. Ленинград блокаде кунам тўналын?

5. Могай военный операций Ленинград блокадым кўрлын?

6. Ленинграддысе Пискаревский мемориал шўгарлаште улшо тўн скульптурын лўмжö.

2. 1941 ий 13 сентябрьште Ленинградский фронтым вуйлаташ кöм шогалтеныт?

7. Ленинград блокадыште колышо йоча-влак лўмеш шогалтыме памятникым кузе лўмдымö?

8. Д. Шостаковичын Ленинградлан пöлеклыме произведенийже. Блокаде годым кунам икымше гана йонтен?

3. 1941 ий телым киндын суткасе нормыжо мыняр лийын?

4. Рельс гыч ыштыме куд лукан шўдыр гай койшо авыртышым кузе лўмденыт? Тудым танк ваштареш шогалтеныт.

9. Ленинградлан герой-ола лўмым кунам пуымо?

10. Блокаде тасма могай тўсан?

Россий император Петр I нерген кодшо ий мучко возышна. Тений рубрикина умбакыже шуена.

Петр I – 350 ий

Ушештарена: Петр I шочмыжлан 2022 ийыште 350 ий (1682-1725) темеш. Российын историйыштыже Петр I реформыжо-влак кугу вашталтышлам ыштеныт. Лўмгечым пайремлыме нерген РФ Президент В.В.Путин 2018 ийыште указым луктын.

Книгам лудса:

Юрий Крутогоров: Петр I. «История России» серий: «Белый город» издательстве (2000).

12+

Историйым шергалына

1944

ий 27 январыште совет войска Ленинград олам блокаде деч тўрысnek утарен. Ты кече Российыште Воинский чап кече семын палемдалтеш.

Сенгымашын акше

Кугу Ачамланде сар 75 ий ондак пытен. Тиде сар тўнямбалсе историеш кугу кышам коден, калыкын пўрымашыжым вашталтен. Мемнан патыр, лўддымö кочана-влак шучко фашист-влакым сенген кертеныт. Сенгымашын акше моткоч кугу. Коча-кована-влаклан кöра ме таче яндар кавам, чевер кечым ужна. Нуно шочмо кундемышт верч, илышыштым чаманыде, кече еда мыняр подвигым ыштеныт?! Кажне ен тыршен, кажныже сенгымашым лишемден. Мый нунылан вуем савем!

Юлия УСОВА.
Марий Турек посёлко.

Патырлыкым ончыктен

Кугезе кочам Платон Иванович Поликарпов 1923 ий 5 январыште Йывансола ялыште шочын. Индеш классым тунем пытарымеке, «У Ноль» колхозышто пашам ыштен. 1942 ий 25 февральыште Кугу Ачамланде сарыш каен. Икымше кредалмаш куштылго лийын огыл. Но кочам патырлыкым ончыктен да «За отвагу» медаль дене палемдалтын.

Настя ПЕТУХОВА.

Кужэнгер школ.

Кочам – герой

Кочам Обраска Осипович Антропов 1926 ий 16 мартыште шочын. Тудо 16 ияшак сарыш каен. Западно-Украинский фронтышто 1342-шо зенитно-артиллерийский дивизийыште разведчик-наблюдатель лийын. Берлин марте шуын. «За отвагу» медаль, Йошкар Шўдыр орден дене палемдалтын. 1947 ийыште «За взятие Берлина» медаль да I степенян Отечественный сар орден дене наградитленыт. Кочам 1946 ийыште мөнтö пöртылын. Сулен налме канышыш лекмешкыже, шочмо Андропола ялыштыже «Венера», вара «Знамя» колхозышто пашам ыштен. Кочам дене коктын 9 йочам ончен куштеныт, йол ўмбак шогалтеныт.

Александра АНТРОПОВА.
Параньга, Матародо.

Йошкар

Шўдыр орденым 1930 ий 6 апрельыште лукмо. Дизайнын авторжо – В.К.Куприянов, скульпторжо – Б.В.Голенецкий. Военный, кугыжаныш да партий пашаен В.К.Блюхер тиде орденым икымше налын.

Сенгымашлан – 75 ий

«Ямде лий» 2020 ий 25 январь

5

Пуд-шына-влак,
«Ушан подкогыль» у
рубри-
кым тем-
лена.
Мондалт
толшо мар-
рий мут-
влакым шарналтена,
нунын мом он-
чыктымштым рашемдена.

Ушан подкогыль

Авагашта Кас. Ку-
дышто тымк.
Аза малтыме муро гына
шокта. Самырык ава,
шепкам рүзен, азам
малта. Шепкам авагашташ
сакыме, садлан рүпшаш
каньыле.

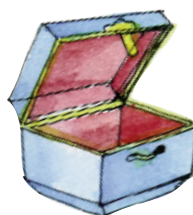
Агач

Алтенче

Алдыр

Арча

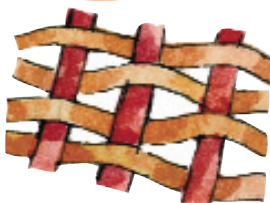
Аг

Аярнуж

Ожно ял еда **алтенче** коштын. Түрлө сылне арверым ужалаш конден. Тудлан **алдыр** дене пүрым темен йүктеныт. Удыр-влак **алтенче** деч налме сылнештарыме ўзгарыштым **арчаш** оптеныт.

Атмалаш

Миклай чүчү пакча-се печыжым **атмален**.

Аванвопш

Ялысе йоча-влак **аванвопш** дене колым кучат.

Атма

Авыл – йўла.
Ана – мланде ужаш.
Ар – шот.
Арвуй – карт кугыза.
Арсыр – шотдымо.
Артам – ўнар.
Асу – пайда.
Атан – пиалдыме.
Ая – ойыртем.
Аян – палын, раш.
Аяш – йўлам шукташ.

Ф.ЛЕБЕДЕВА ямдылен.

Параньга кыдалаш школын 8-ше клас-сыштыже тунемше Вера Семёнова «Марий йылмыште «У» да «О» буква-влак» проектым ямдылен.
– «У» да «о» буква-влак ўмбалам молан кок точко шыналтеш? Тыге мо вашталтеш? Тидын нерген пален налаш мылам моткоч онгайын чучын, – ойла Вера.

Марий мутышто «о» буква «о», «ў» буква «у» дене вашталтет гын, йоршын вес значениян мут-влак лектыт. Кўдыр – кудыр, ўпш – упш, шўдў – шудо, тўра – тора да моло. Южо мутым кок точко деч посна лудат гын, рушлаш савырна: пўрт – порт, мўр – мор, сўсна –

сосна. Тыгай мут-влакым Вера проект пашашкыже чумырен.

Проектше-влак: «Храм Пресвятой Богородицы в с. Илеть», «Марий орнамент», «Протяни руку помощи».
Туныктышо: Маргарита Аркадьевна Гордеева.

Вера деч ой-кангаш:

Йоча-влак, палыза! Марий йылмыште «у» да «о» буква-влакым кок точко деч посна лудаш огеш лий. Уке гын тыге лектын кертеш: «Мыйын лўмем Вера» олмеш – «Мыйын лумем Вера». «Ушан йолташ» «ушан йолташ» лиеш, «лўдшў рвезе» «лудшо рвезыш» савырна. Ончалза: «авам ондалаш» – могай сай; а «авам ондалаш» – пеш уда койыш!

Е.ИВАНОВА.
Фотом школ архив гыч налме.

Лучко уреман

Шочынам Олор ялеш,
Моткоч сълне вершӧреш.
Шочмо ял ден(е) кугешнен,
Уремла дене эртем.

Школ уремышке пурем –
Куана моткоч чонем.
Верланен тышан школем,
Уш пойдарыме верем.

Ончал – шарлен **Кугурем**,
Йырсалма дек чылт ушнен.
Шоргоклаже вӱд воктен,
Агытан урем деке «пызнен».

Вес могыржо, вӱд вес
велне,
Тасма гае кужу пеш.
Пеледыш ден **Сад** уремлаже
Пеледышт эре, курымеш.

Агытан уремын агытанже
Муралтале шергылтен.
Чывуремлан ший саламым
Колтыш тудо мардеж ден(е).

Лучко уреман Олорем,
Тый денет мый кугешнем!
Ила тыште калыкем,
Чапландарен кундемем.

Аня ВАСИЛЬЕВА,
Харитон ЛЕОНТЬЕВ,
Настя СОКОЛОВА.
Параньга, Олор.
Туныктышо:
С.А.СИДОРОВА.

Мый Озакъялыште
илем. Ялна чодыра вок-
тене верланен. Тораштак
огыл Манага энгер йоген
эрта. Пӱртӱс моткоч мотор!
Ялыштем пеш пашаче калык
ила. Йоча-влак школышто
тунемыт, изирак шольо-
шӱжарна-влак йочаадыш
коштыт.

Кирилл РЫБАКОВ.
Медведево район.

Ял верч тыршат

Мый Кожласола ялыште илем. Ялна
пеш кугужак огыл, йырымваш садер. Кажне
сурт ончылно палисадник уло. Кенже еда пеле-
дыш-влак туге пелед шогалыт, ончен шерет ок тем.
Сурт-пече-влак чатка да сӧрал улыт. Кажне кок-кум
суртышто мастер кидан ег ила. Иктышт садым ончен
куштат, весеышт уста плотник але столяр, кумшышт
механизатор але вольык ончышо улыт. Чыланат яле-
мым уландаш тыршат.

Маша ЭШПОЛДИНА.
Советский район.

Йӧратыме кундем

Оласе
марий
йоча

Куанем,
кунам йоча-
вл акым
марий вурге-
маным ужам.

Кунам оласе икшыве марла кутыра. Тидын годым кугешнымаш кумыл утларак ылыжеш. Интернетыште марий вургеман ньога-влакын фотоштым ужмеке, лишкырак палыме лияш Йошкар-Оласе 61-ше №-ан йочаадыш ошкылтым. Тышке марий, татар да руш икшыве-влак коштыт. Кугурак группысо ӱдыр-рвезе-влакым А.Н.Черницына кушта. Тудо кандашымше ий пашам ышта.

Шукерте огыл йочаадыште марий пайремым эртареныт. Ава, кова-влак, тӱрлымӧ тӱрыштым конден, ончерым ыштеныт, йоча-влак концертм ончыктеныт. Ужыда, ӱдыр-рвезе-влак могай мотор улыт? Эх, кузе от куане! Кира Блинова марий мурым мураш йӧрата. «Звезда удачи» конкурсышто сенгыше лийын.

Мила Рябчикова, Данил Калинин каныш кечылан ковашт деке ялышке вашкат. «Ковамын марий тувыржо уло. Тудо мыланем марий тӱр нерген каласкала», – оила Мила.

– Мыйын авам да Марсель йолташем марла кутырат. Мыят нунын почеш тунемам, – каласыш Маша Лаптева.

Е.ИВАНОВА.

Фотом йочаадын архивше гыч налме.

Марий калык – поянлык

Мо тыгай Марий Эл? Мыйын шочмо вер. Марий Эл – тиде сълне пӱртӱс, емыж ден саскалан поян чодыра, келге, яндар ерла, шуко тӱрлӧ энгер. А рӱдолаже могай сӧрал! Уэмше, мотор, торашке волгалтше Йошкар-Ола! Марий Эл Республикын тӱн поянлыкше – марий калык. Тудо ожнысек пашам йӧратыше, поро кумылан, икте-весеылан полшаш ямде.

Софья КОЗЛОВА.

Оршанке посёлко.

«Ямде лий» 2020 ий 25 январь

Поэт Валентин Колумбын шочмыжлан 85 ий темме вашеш

Марий калыкын кугу талантан эргыже Валентин Христофорович Колумбын уке лиймыжлан кодшо талук мучаште, 8 декабрьште, 45 ий теме. А тений шошым, 3 майыште, тудын шочмыжлан 85 ий шуэш.

Кўчык ўмырыштыжō Валентин Колумб марла да рушла шуко книгаг луктын, тылеч посна вес йылмыла гыч шагал огыл кусарен. Южо кусарымыже марла посна книга дене савыкталтын. Поэт рвезе тукымын кугу йолташыже лийын, шкетынат, серызе йолташыже-влак дене пырлят школлашке лектын коштын, тушто шке пашаж нерген ойлен, почеламутлажым лудын. Икмыняр книгаг («Йўд кушто

ила?», «Где прячется ночь?», «Про дроздишку и моего братишку») лўмын йоча-влаклан возен.

Кодшо курым мучаште мемнан сылнымут илышыш Колумб лудмаш шынен, тудо ынде поро йўлашке савырнен. Поэтын шочмо Морко районысо иктаж-кудо ялыште ямле кенеж кечын погынен, ен-влак литератур пайремьым эртарат, тушто тўрлō ийготан ўдыр ден рвезе-влак почеламутым (Колумбын але шкеныштын возымым) сылнын лудын моштымo шотышто танасат.

«Ямде лий» газет кугу поэтын

ш о ч м ы ж л а н 8 5 и й т е м м е и й ы ш т е т у д ы н и л ы - ш ы ж е д а

Самырык тукымын поро йолташыже

Снимкыште: драматург Сергей Николаев ден поэт Валентин Колумб – йоча-влак коклаште.

Усталыкда умыжо

Кōранем ялысе йоча-влаклан! Шукышт мōнгō гыч школыш кок-кум менге коклам куржталыт. Мутат уке, телым тўтанан, пургыжан годым кошташ неле. Но мочоло сылне шошо, шыже але кенеж корно! Тазалык эм семын яндар южым шўлалтет, ошкыл колтымаштак нōргō кап-кылет лывырга, куатым пога. А ушыш мо гына огеш пуро! Эскерен, ынленрак тунемше рвезын кумылжым пўртўс шкеак ронча, сылнылыкым умылаш тарата.

«Кузе поэт лийынат?» манын йодмо годым чўчкыдынак мыскара йōре мый тыге вашештем: – Марий пўртўс мыйын чоным мурызым ыштен!

Чодыра кокласе латкандаш пōртан ялем гыч ондак Волаксола, вара Весшўргō кыдалаш школыш кандаш менгем йолын коштем годым почеламутым возаш, очыни, кужу корнемак туныктен. Тўрлым ужат, тўрлым шонкалет, мут аршашым погет.

Печатлалтше эн первый «Комсомольский билет» почеламутемат школ корнеш возенам. Шарнем, йўштō, поран, а мый ошкылам, а мый телылан вуем ом пу да семынем тидын нергенак почеламутым возем.

Тауштем илыш корнышко лукшо тып-тымьк чодыра йолгорнемлан, кычалын-кычалын, вуяваш-лийме ушан книгаган, шке пашаштым веле огыл, сылнымутан литературым йōратыше да йоча ушакылем пойдарыше туныктышо-влакелан!

Але мартеат, очыни, йоча годсо койышемак кодын: шинчымаште, ўстел воктене нигунам почеламутым возен ом керт. Садлан эре кушко-гынат лектын шикшалтам, шочмо вельшыкыла; пасу ден чодыраште але уремлаште вудыматен коштам.

Шольым ден шўжарем-влак! Тендан коклаште шкетын кодын шонкалаш, почеламутым возкалаш, а жугунамже коштмаштат книгаг лудаш йōратыше уло гын, тудым койдараш, кугешнылеш да мойн манаш ида вашке.

Сайын тунемза, книгаган шўман лийза, туныктышыда мом пала, чыла шкаланда налаш, ушышкыда пышташ тыршыза. Те нунын чон саскашт улыда... Кō пала, ала, илен-толын, лач тыгай тунемшак элнан чапше лиеш.

Усталыкда умыжо, изи йолташ-влакел!

Валентин Колумб.
1969 ий.

Г.ЗАЙНИЕВ ямдылен.

Юж дене куснышо ОРВИ, грипп игече вашталтымылан кӧра утыр виягыт. Сандене пеш тӱткӧ лийман. Марий Эл Республикысе Роспотребнадзорын палемдымышж почеш, коклаштыда черле енг улогын, маскым чийыман. Маскын канде велже нер ден умшаш вирус логалме деч арала, а ошмогыржо – тиде фильтр.

Роспотребнадзор шижтара:

☉ Маскым пенгыдын, виш кодде пижыктыман, тудо нер ден умшам петырышаш.

☉ Маскым лӱмын кельштарыме кылжым кучен чийыман, кид дене кучылтман огыл.

☉ Вӱдыжгышӧ але ночно маскым кукшылан вашталтыман.

☉ Ик маскым уэш-пачаш ида чий.

☉ Маскым пӧлемыште гына чияш лиеш, уремыште яндар южым шӱлыман.

Эртыше арнян республикыште 2338 енг ОРВИ дене черланен, тышеч 1591 енгж – 14 ийыш шудымо йоча-влак.

Спорт эстафетым эртараш полшышо тангасымаш-влак

«**Эстафете тоя**». Участник палемдыме менге марте куржеш, менге йыр савырна, мӱнгеш куржын толеш да тоям весылан пуа.

«**Баскетбол мече**». Участник менге марте мечым ик кид дене кырен, а мӱнгешла кидышкыже налын куржеш.

«**Кенгуру**». Участник, мечым кок йол коклаш ишен, менге марте тӱрштыл кая, мӱнгешла корнышто мечым кидышке налын куржеш.

«**Скакалке**». Участник скакалке дене менге марте тӱрштыл кая, мӱнгешла толмо годым скакалкым кидыш налын куржеш.

«**Теннис ракетке**». Участник, теннис ракеткыш мечым пыштен, менге марте куржеш.

«**Иканаште**». Участник, матыште унчыливуа савырнымек, баскетбол мече дек куржеш, мечым онгыш шуа, куча да верышкыже пышта, мӱнгеш шке командышкыже пӱртылеш.

Н.М.ВЕДЕРНИКОВ, Йошкар-Оласе 13-шо №-ан школышто физкультурым туныктышо.

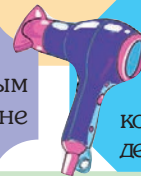
◆ Парентым шолтым вӱдым кышкалаш ида вашке. Шемемше совлам, вилкым да кӱзым икмыняр жаплан вӱдыш пыштыза, шӱалтыза да кукшо солык дене ўштса – у гай лийыт.

◆ Парентге шолтым вӱдым, йӱк-шымекше, окнасе пеледышыш шаведа гын, эшеат чот пеледыт.

◆ Шӱрда шинчалген гын, ида коляне. Шолтым годым ик кӱчы-мӧ парентым, эрыктен, тичмашнек пыштыза.

Тувырышкыда ўян тамга шинчын? Пӱйым эрыктыме порошокым шавалтыза да уютог дене ош кагаз гоч гладитлыза.

Чот пижын шичше этикеткым фен потшымо дене коранден кертыда. Фен дене ырыктыза.

Джинс тӱсшым ынже йомдаре манын, икымше гана мушмо деч ончыч 12 шагат шинчалан вӱдыштӧ шинчыктыман.

«Оливье» салат чыла уналан ситымым кузе палыман? Мыняр унада лиеш, тунар парентым пӱчкедыза.

Винегретлан эн ондак йошкарушменым пӱчкедыман да кушкыл ўй дене варыман. Бара веле молжым пыштыман.

Шекланыза, яклака!

Экологий лӱдыкшыдымылык да калыкым аралыме тунемме да методике рӱдер увертара.

Яклешт камвозаш огыл маньын, мом шотыш налман?

- Яклештдыме пундашан йолчиемым налза.
- Йол йымакыда ончыза.
- Моткоч иян корныш логалында гын, ече дене мунчалтыме семын ошкыл эртыза.
- Кугорно воктеч кайымыда годым тӱткӧ лийза. Ида вашке!
- Тайылан верлаште ида кошт!
- Парня вуй дене ида ошкыл, пӱтынъ йолвундаш дене тошкалза! Пулвуйдам луштарыза!
- Кидда яра лийшаш. Неле сумкам ида нумал, киддам кӱсеныш ида чыке.

Шарныза:

туп, вуй дене ик анаште комдык камвозаш кынешлаш поснак лӱдыкшӧ. ида вашке! Вуйвемда сургалтын Ала эмганенда кертеш. Эмганенда – тергыза. гын, врач деке Енг-влакым кайыза. полшаш

йодса.

«Ямде лий» 2020 ий 25 январь

Книга ден Буква

Челенит улмаш Книга ден Буква. Нуно пырля тунемынит, пырля модыныт. Икана уремыште улмышт годым тале мардеж тарванен. Буквам ала-куш пуэн нангаен. Книга ойгырен, йолташыжым кычалаш тарванен. Кычалын, кычалын да муын. Тиддеч вара Книга Буквам шкеж деч тораш колтен огыл. Тачат пырля келшен илат.

Артём ИВАНОВ.
Йошкар-Оласе
24-ше №-ан
школ.

Чыве, Агытан да Пырыс

Челенит улмаш Чыве, Агытан да Пырыс. Икана нунын илемыш Пире толын лектеш. Агытан, Чыве да Пырыс ужын шуктат да шылын шинчыт. А Пырын нерүпшыжө писе улмаш, кушко шылмыштым шижеш. Ик жап кудыжым эн ончыч кучышаш манын шоналтен шогышыла коят, Чыве могырыш тәрштыш. Чыве Пире деч коранг шуктыш. Пире Агытаным покташ тўнале. Тудымат кучен ыш керг. Пырысым поктен, поктен чылт ноен пытыш. Пире шыдешкыш, шўлештеш веле. Тиде жапыште кум йолташ Пире ўмбаке тәрштыш. Агытан ден Чыве капшым чўнгат, Пырыс почшым пурлын шындыш. Пире урмыжын лектын кудале. Тиддеч вара сут янлык ты илемыш толын огыл.

Оля СТЕПАНОВА.
Морко, Шап Унчо.

Молан Теле толеш?

Чодыраште кум йолташ келшен илен: Урина лўман весела ур, Масканя лўман патыр маска да лўдшө мераг Мундыра. Эр гыч тўналын кас марте понгым, эныжым погеныт. Масканя почеш мўкш омартам кычалын, мўйым туленыт. Тыге кенез писын эртен каен. Чоя рывыжын ужгаж гай тўсан шөр-тньө шыже толын. Куанже мынар! Тўрлө тўсан лышташ лыве семын чонештылын. Янлык-влакат нунын дене пырля модыныт. Но чевер кече шокшым колтымым чарнен. Я йўштө йўр йўрын, я мардеж шўшкен чонештен. Кечыжат кўчыкемын.

Эн ончыч Масканя шинчажым туржаш тўналын, укшла гыч ыштыме пыжашышке пурен возын. Вара Урина ятыр жап

пыжашыж гыч лектын огыл. Мундыра гына йолташыже-влак дене мо лиймым пален огыл. Вашмутым муаш манын, Тумна кочай деке кудалын.

– Тумна кочай, писе шинча, пўсө уш, каласе мыланем, йолташем-влак молан малаш гына тōчат? Ала черланеныт?

– Уныкам, от пале мо? Мемнан кундемыш Теле толын. Лумым, йўштым конден. Садлан йолташет-влак малаш возыт. Тыят ямдылалт, ош ужгатым чий, уке гын Пырын мўшкырышкы-

жө логалат, – манын Тумна да пыжашышкыже чонештен пурен.

Мундыра кудалын, а шкеже эре шонен: «Молан Теле толеш? Мыйже ынде йōршын шкетын уламыс!»

– Ит ойгыро, Мундыра, метый денет йолташ лийына, – пелештен Теле.

Юля ВАСИЯРОВА.
Советский, Кодам.

Айвика ден снеге-влак

Член улмаш Айвика лўман ўдыр. Тудо снегим погаш йōратен. Икана, олыкышто снегим кычалын коштшыжла, аламогай йўкым колын. Йыр ончалын – нигōат уке. Адак йўк шоктен. Мо тыгай? Айвика йонылыш снегим тошканы улмаш, нунышт кычкырлаш тўналыныт. Ўдыр вучыдымо йўкым колын тōршталтенат колтен.

Снеге-влак шке семынышт кугу йўкынак кутыреныт. Айвика тўткын колыштын. Ўдыр нунын йылмыштым умылен шуктен. Снеге-влак вўд дене сийлаш йодыныт улмаш.

– Кошкен пытена-а-а, – шортшыла ойленит. Айвика, мōнгыжө каен, вўдым конден да яндар вўдым «йўктен».

– Тый мемнам пакчашкет нангаен шынде, а метыйым саскана дене куандараш тўналына, – сōрваленыт.

Айвика нунын йодмыштым шуктен. Тылеч вара снеге-влак дене келшен илаш тўналыныт.

Аня ПРОХОРОВА.

Шернур посёлко.

Теле сүрөт

Озалана уэш ош теле,
 Мамык гае лум лумеш.
 Мый шогем окна воктене –
 Ах, могай мотор коеш.
 Талышнен шүшка мардеж,
 Тышке-тушко куржталеш.
 Лум орам күш нөлталеш,
 Вик окнашке кышкалеш.
 Кече пешак күчыкемын:
 Ныл шагат – нимо ок кой.
 Йүд кужеми, ой-ой-ой!
 Модын ок шукто колой.
 А сонарзе, ечым налын,
 Чодырашке «кудалеш».
 Тышке-тушко мунчалталын,
 Нимо деч посна толеш.

Кирилл ИВАНОВ.

Морко, Коркатово.

Руслан ТИМОФЕЕВЫН
 сүрөтше.

Волжский, Пөтъял.

- ✓ Шидыр муэ гын, йиш-тым вучыман.
- ✓ Конгаште тулшол-гым чолгыж ййла – йиштылан.
- ✓ Олагорак пушекеге тйр пелен туртын шинчеш – йиш-тым вучо.

Сылне У ий

Мый У ий пайремлан костюмым ыштенам, почеламутым, мурым тунемынам. У ий кож пеш сөрал ыле. Йырже мурен пörдынна. Йүштö Кугыза ден Лумүдыр мыланем сай пöлекым пуэныт. Мый пеш куаненам.

Ксюша ОКУНЕВА.

Мый У ийым еш дене вашлийым. Устел коклаште ваш-ваш пайрем дене саламлышна, шке кид дене ыштыме пöлекым пуэдышна.

Аня ОРЛОВА.

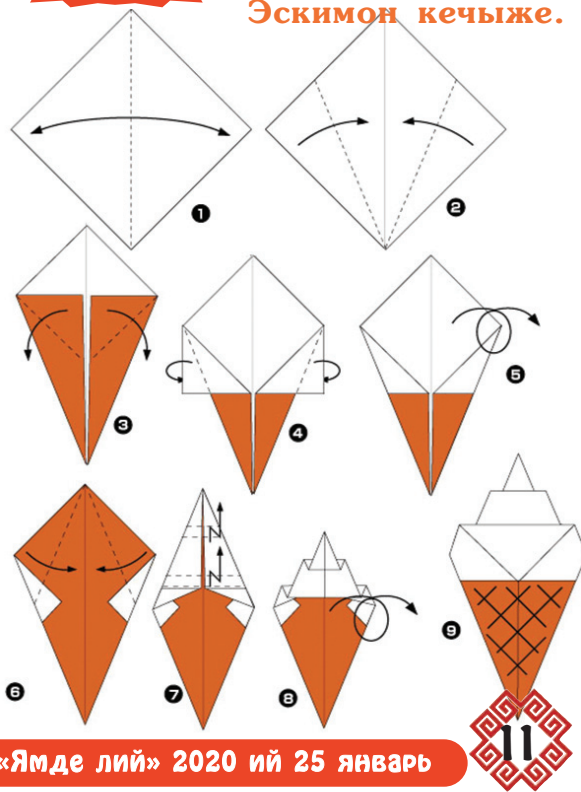
Марий Турек, Сысоево.

19
 январь – Лумын
 кечыже.

Сүрөтүм чыялте.

Мастар кид 24 январь – Эскимон кечыже.

«Ямде лий» 2020 ий 25 январь

Индекс: П4696.
 Тираж 1150 экз. Заказ
 Формат – А-4-12.
 Түн редактор Л.В.СЕМЕНОВА.
https://vk.com/yamde_lii
<https://ok.ru/yamdelii>
 E-mail: yamde_lii@mari-el.ru
 (документ кагазлан),
 yamde_lii@mail.ru
 (автор-влаклан)
 Сайтын адресше:
 ямделий.рф

УЧРЕДИТЕЛЬ-ВЛАК: Марий Эл Республикысе культур, печать да калык-влакын пашашт шотышто министерстве, «Ямде лий» газет» кугыжаныш унитарный казна предприятий.
 Газетым редакцийыште погым да версталыме, «Марий Эл Республикысе Правительствын типографийже» ООО-што ямде оригинал-макет гыч савыктыме. Типографийын адресше: 424000, Йошкар-Ола, Комсомольский урем, 112.

Газетым Массовый коммуникаций сферыште да культур наследийым аралымыште законодательством шуктен шогымым эскерыше Федеральный службын Приволжский федеральный округысо управленийыштыже регистрироватлыме.
 Номер – ПИ №ФС 18-1999,
 2005 ий 10 февральыште пуымо.

0+ Печатыш пуымо жап – 14-00, фактически – 13-00

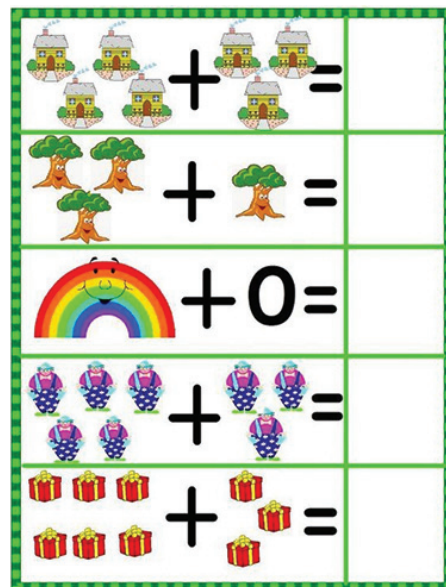
Авторын да редакцийын шонымышт түрлө лийын кертыт. Серыш-влак мөнгеш огыт колталт. Ак – кутырен келшыме почеш.
 Редакцийын да издательын адресше:
 424006, Йошкар-Ола, СССР Вооружённый Вийын 70-ше идалыкше урем, 20-шо пöрт.
 Тел. 8(8362) 45-22-82(факс)

чыкыжымат ушан, чолга лияш тыланем.

Паранга район Янгетсола школышто тунемше-влак **Маша ЯКИМОВА** (4-ше класс) ден **Лилия КАЛИНИНА** (3-шо класс) пеш чолга улыт. Нуно урок деч вара ялысе тўвыра пörтышкө вашкат. Тушто мураш, кушташ тунемыт. Тыгыде шер дене тўрлымышт шинчам йымыктара. У ий пайремыште Маша Лумұдыр лийын, Лилия Чыган ұдырым модын. Ёдыр-влакым мокталтен, он-

Э.ЗАХАРОВАН фотожо.

Чын вашмутым муза.

Кроссворд

Шола гыч пурлашке:

1. Телымсе куштылго шокшо йолчиём.
2. Тиде лузга вургем телым тупетым ырыкта.

Кўшычын ўлыкө:

1. Кидетым ынет кылмыкте, теке тыланет ...
2. Пылышетым йўштө ынже нал манын, мом чийыман?
3. Тиде ўмбал вургемым ўдыржат, рвезыжат чият.

Дина СТОЛЯРОВА.
Медведево, Руэм.

Икана Ур, Шоншо, Меран ўчашеныт. «Мыйын лум чумыркам икымше лумьен деке миен шуэш», – ойлен Ур. «А мыйын – кумшо деке», – ушнен Шоншо. «Мыланем кокымшо веле кодо», – чытырен Меран. Ёдыр-рвезе-влак, тыгак мо, тергыза.

Интернетысе сўрет-влакым кучылтмо.

Икымше классыште ынде чылан лудын моштена. Уроkyшто чўчкыдын чистоговоркым ойлена. Южгунам йоча-влак шкеак рифмым чонат. Теке кузе мемнан лектын.

Г.В.ВАСИНА, туныктышо.
Советский, Шуарсола.

• Но-но-но,
Мурым колбым: «Ну кино!»

Андрей ИВАНОВ.

• Ра-ра-ра, ра-ра-ра,
Москва марте чот тора.

Егор ПЕТРОВ.

• Зи-зи-зи, зи-зи-зи,
Шўжарем эше изи.

София МАЛАХАЕВА.

• Ку-ку-ку, ку-ку-ку,
Сылнын муралта куку.

Настя ЯРАНЦЕВА.

10 шырге пырче гыч икгай кугытан
3 квадратим ыштыза. Вашмутым
мыланна возен колтыза.

«Ямде лий» 2020 ий 25 январь